

**MITMÕKEELISÜS JA KEELEVAIHTUS
ÕDAGUMERESOOMÕ MAIÕ PÄÄL**

**MITMEKEELSUS JA KEELEVAHETUS
LÄÄNEMERESOOMI PIIRKONNAS**

MITMÕKEELISÜS JA KEELEVAIHTUS ÕDAGUMERESOOMÕ MAIÕ PÄÄL

MITMEKEELSUS JA KEELEVAHETUS
LÄÄNEMERESOOMI PIIRKONNAS

Toimõndanuq Helen Koks ja Jan Rahman

Konvõrents Põlvan,
20.–22. rehekuu 2005

Võro 2006

Säädmine ja ümbre pandminõ:

Eesti ja võro kiil – Helen Koks
Inglusõ kiil – Mari Mets

Kujondus:

Makett – Jan Rahman
Kaasõpilt – Aapo Ilves

Nõvvomiis – Jüvä Sullõv

Trükk: Bookmill

Aitjumma Kultuurkapitaalilõ!

ISBN-13: 978-9985-9640-1-9
ISBN-10: 9985-9640-1-2

ISSN 1406-2534

Alostusõs

Võro Instituut om ütten Tarto Ülikooli eesti ja soomõ-ugri keeletiidüse osakunnaga jo 1996. aastagast pääle kõrraldanuq riikevaihöliidsi süükonvõrentse. Nii ollgi 2005. aastagal Põlvan peet konvõrents jo kümnes. Seo kõrra tähtsämbis teemädes olliq Õdagumeresoomõ maiõ keelekontaktiq ja mitmõkeelisüs, miä umakõrda võivaq viiaq keelevaihtusõni. Taan kogomigun om-maki konvõrendsi ettekandidõ perrä kirotõduq artikliq.

Kogomigun om artikliid mitmõlt alalt. Enn Ernits tuu vällä päämidseq süüq, miä ommaq veenüq õdagumeresoomõ väikurahvit keelekontaktõst keelevaihtusõni. Om ka sääntsit artiklit, miä pututasõq õnnõ üte keele vaihtust: Heinike Heinsoo kaes vadälaisi mitmekeelisüst ja keelevaihtust; Tiina Hallingu artiklist tulõ vällä, et läti keele mõotuisi om egäl liivi keele grammatigatasõmõl, ni Halling näütäs ka, määntseq nuuq mõotusõq ommaq; Marje Joalaid analüüs vepsläisi keelevaihtust kotusõnimmi perrä; Tapani Harviainen uur Leedu karaiimõ mitmõkeelisüst ni keelevaihtust; Simo Muir tutvustas Helsingi juutõ keelevaihtust jiidisikeelidse revüüiatri näütemänge perrä; Mati Hint seletäs ütite-tõist talna ja tarto keele võidõlusest Rõngu kalmuaian; a Martin Ehala kaes hoobis tuud, kuimuudu saassi võro keele asõmal eesti keele prukma nakkamist saisma pandaq.

Pille Eslon ja Anastassia Zabrodskaja kaesõq vinne-eesti katskeelisüst, a esiqmuudu nukkõ päält. Ku Pille Eslon analüüs kontrastiiv- ja korrelatsioonigrammatiga hüvvi ni kehvi juuni keeleoppusõn ni katskeelisüse kujondamisõl, sis Anastassia Zabrodskaja kaes koodivaihtust Kohtla-Järve katskeelitsen läbikäümisen.

Leelo Keevallik näütäs, määntsit pragmaatiliidsi partikliid ni kuimuudu om roodsi keelest roodsieesti kiilde lainat. Timä perrä omgi pragmaatiliidsi partikliidõ prukmisõ perrä väega lihtsä roodsieestläst är tundaq.

Tõnu Tenderi artikli kaes tuud, ku häste mõistõtas Euruupa Liidun võõrit kiili ni ku häste mõistvaq võõrit kiili muu Euruupaga võõrõldõn Eesti inemiseq.

Toimõndajaq

Alustuseks

Võru Instituut on Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse osakonna abiga juba 1996. aastast korraldanud rahvusvahelisi sügiskonverentse. Seega oli 2005. aastal Põlvas peetud konverents juba kümnes. Sel korral olid peateemadeks Läänemeresoome piirkonna keelekontaktid ja mitmekeelsus, mis omakorda võivad viia keelevahetuseni. Selles kogumikus on konverentsil peetud ettekannete põhjal kirjutatud artiklid.

Kogumikus on artikleid mitmelt alalt. Enn Ernits toob välja peamised põhjused, mis on juhtinud läänemeresoome väikerahvaid keelekontaktidest keelevahetuseni. On ka vaid ühe keele vahetusele keskenduvaid artikleid: Heinike Heinsoo kirjeldab vadjalaste mitmekeelsust ja keelevahetust; Tiina Hallingu artiklist selgub, et läti keele mõjusid esineb liivi keeles igal grammatikatasemel, ning ta näitab ka, millised need mõjud on; Marje Joalaid analüüsib vepslaste keelevahetust kohanimedega pakutud materjalide alusel; Tapani Harviainen käsitleb Leedus elavate karaiimide mitmekeelsust ja keelevahetust; Simo Muir tutvustab Helsingi juutide keelevahetust jidišikeelse revüüteatri näidendite põhjal; Mati Hint kirjeldab Rõngu surnuaia ristikirjade tekstidele toetudes tartu ja tallinna keele võitlust; Martin Ehala aga vaatab hoopis seda, kuidas oleks võimalik võru keelealal toimuvat keelevahetuse protsessi peatada.

Pille Eslon ja Anastassia Zabrodskaja keskenduvad vene-eesti kakskeelsusele, kuid erinevast vaatenurgast lähtudes. Kui Pille Eslon analüüsib kontrastiiv- ja korrelatsioonigrammatika häid ja halbu külgi keeleõppes ning kakskeelsuse kujundamisel, siis Anastassia Zabrodskaja vaatab koodivahe- tust Kohtla-Järve kakskeelses suhtluses.

Leelo Keevallik näitab, milliseid pragmaatilisi partikleid ja kuidas on rootsi keelest rootsieesti keelde laenatud. Ta väidab, et just pragmaatiliste partiklite kasutuse järgi on lihtne rootsieestlast ära tunda.

Tõnu Tenderi artikkel kirjeldab Euroopa Liidu rahvaste võõrkeelte oskust ja mitmekeelsust ning näitab, kui hästi osatakse Eestis võõrkeeli teiste Euroopa maadega võrreldes.

Toimetajad

Sisukõrd

Konvõrendsi kava	8
<i>Martin Ehala</i> Keelevahetuse pööramisvõimalusi võru keelealal	11
<i>Enn Ernits</i> Kontaktidest keelevahetuseni läänemeresoome väikerahvastel	27
<i>Pille Eslon</i> Keelte kõrvutamisesest eesti-vene kakskeelsuse kujundamisel	40
<i>Tiina Halling</i> Liivi keel läti keele mõjusfääris	55
<i>Tapani Harviainen</i> Karaiimien monikielisyyttä Liettuassa	71
<i>Heinike Heinsoo</i> Vadjalaste keelevahetusest	85
<i>Marje Joalaid</i> Keelevahetus Novgorodimaa Äänise viiendikus.	97
<i>Leelo Keevallik</i> Pragmatiliste partiklite laenutüübid rootsieesti keeles	116
<i>Simo Muir</i> Juutalaisruotsin ja juutalaissuomen parodia jiddišinkielisessä revyyssä 1920- ja 1930-luvuilla . .	134
<i>Anastassia Zabrodskaja</i> Koodivahetus “kokkuleppimise” strateegiana Kohtla-Järve vene-eesti kakskeelses suhtluses	148
<i>Tõnu Tender</i> Eesti Mitmekeelsusest Euroopa taustal	164
<i>Mati Hint</i> Võitlus tartu ja tallinna keele vahel Rõngu surnuaias	175
Summaria	183

MITMÕKEELISÜS JA KEELEVAIHTUS ÕDAGUMERESOOMÕ MAIÕ PÄÄL

Konvõrents Põlvan, 20.–22. rehekuu pääväl 2005

Nelüpäiv, 20.10.2005

19.00–20.45. ALOSTUS

19.00–19.15. Konvõrendsi alostaminõ.

19.15–19.45. **Karl Pajusalu.** Kümme aastat Lõuna-Eesti sügiskonverentse.

19.45–20.15. **Janne Saarikivi.** Pohjois-Venäjän venälaistymisen kronologiaa ja kielellisen substraatin tutkimuksen metodiikkaa.

20.15–20.45. **Martin Ehala.** Keelehoiu diskursiivsed tegurid.

20.45. Iloõdak.

Riidi, 21.10.2005

9.00–13.00. MITMÕKEELISÜS JA ÛTISKUND

9.00–9.30. **Anna Verschik.** Mitmekeelne suhtlemine Tallinnas.

9.30–10.00. **Anastassia Zabrodskaja.** Koodivahetus “kokkuleppimise” strateegiana Kohtla-Järve vene-eesti kakskeelses suhtluses.

10.00–10.30. **Pille Eslon.** Eesti-vene kakskeelsuse kujundamisest.

11.00–11.30. **Tapani Harvianen.** Karaiimien monikielisyydestä Lietuassa.

11.30–12.00. **Simo Muir.** Juutalaisruotsin ja -suomen parodia jiddišin-kielisessä revyyssä 1920- ja 30-luvulla.

12.00–12.30. **Tõnu Tender.** Eesti mitmekeelsusest Euroopa Liidu taustal.

12.30–13.00. **Arotus.** Mitmõkeelisüse kultuurilidsõq ja sotsiaalsõq mõõq.

16.00–17.30. KEELEVAIHTUS ÕDAGUMERESOOMÕ MAIÕ PÄÄL

16.00–16.30. **Mati Hint.** Tartu ja tallinna keele võitlus Rõngu surnuaias.

16.30–17.00. **Enn Ernits.** Kontaktidest keelevahetuseni läänemeresoome väikerahvastel.

17.00–17.30. **Heinike Heinsoo.** Vadjalaste keelevahetusest.

- 18.00–18.30. **Tiina Halling.** Liivi keel läti keele mõjusfääris.
 18.30–19.00. **Leelo Keevallik.** Rootsipärasead partiklid eesti põgenike keeles.
 19.00–19.30. **Kadri Koreinik.** Mida järeltada võru keele staatuse diskursusest?
 19.30–20.00. **Arotus.** Keelevaihtus õdagumeresoomõ veeremaiõ pääl.
 20.00. Iloõdak.

Puulpäiv, 22.10.2005

- 9.00–12.00. KEELEVAIHTUS JA NIMEQ**
 9.00–9.30. **Kristi Salve.** Vepsa koha- ja isikunimed keelevahetuse olukorras.
 9.30–10.00. **Nikolai Kirsanov.** Itämerensuomalais-itäslaavilainen monikielisyys ja takaisinlainat Inkerinmaalla.
 10.00–10.30. **Marje Joalaid.** Keelevahetus Novgorodimaa Äänise viiendikus.
 11.00–11.30. **Ante Aikio.** Kansanetymologioiden merkityksestä etymologisessa nimistöntutkimuksessa: esimerkkinä Suomen saamelaisperäiset nimet.
 11.30–12.00. **Arotus.** Kotusõnimepoliitiga ja keelevaihtus.
 12.00. Konvõrendsi lõpõtaminõ.

Sainaettekannõq:

Laura Arola. Nuoret ja vähemmistökielet Pohjoiskalotilla – miten lähestyä aihetta?